

SHAXS KAMOLOTIDA IJTIMOIIY MUHIT VA OILANING PSIXOLOGIK TA'SIRI

Ikromova Jamila Qahramonovna

Profi University pedagog psixologiya sirtqi 5-kurs talabasi

*Toshkent tumani Toshkent raqamli iqtisodiyot va servis texnikumi xodimlar
bo'yicha inspector*

Annotatsiya: Ushbu maqola shaxs kamolotida oilaning va ijtimoiy muhitning psixologik ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotda oilaning tarbiyaviy, kommunikativ va regulativ funksiyalari, shuningdek, bolani jamiyatga moslashtirish jarayonidagi ijtimoiy muhitning roli tahlil qilinadi. Maqola shaxsning hissiy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishida oilaning ahamiyatini ochib beradi, milliy qadriyatlar va an'analar orqali tarbiya jarayonining samaradorligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Shaxs kamoloti, oila, ijtimoiy muhit, psixologik ta'sir, tarbiya, kommunikatsiya, regulativ funksiyalar, milliy qadriyatlar.

KIRISH

Shaxs kamoloti — bu murakkab va uzoq davom etadigan jarayon bo'lib, unda insonning aqliy, hissiy, ijtimoiy va axloqiy jihatlari rivojlanadi. Shaxsning ongli va barqaror rivojlanishi faqat tabiiy xususiyatlarga bog'liq emas, balki uni atrofdagi muhit, oilaviy tarbiya va ijtimoiy tajribalar shakllantiradi. Shu nuqtai nazardan, oila va ijtimoiy muhit shaxsning ilk qadriyatlari, axloqiy me'yorlari va jamiyatdagi o'rnini tushunishi uchun asosiy makon hisoblanadi.

Ushbu mavzu ayniqsa dolzarb, chunki zamonaviy jamiyatda oilaviy struktura va ijtimoiy muhit tez o'zgarib bormoqda. Shuning natijasida, bolalar va o'smirlarning psixologik barqarorligi, ijtimoiy moslashuvi va shaxsiy rivojlanishi yuzasidan yangi muammolar yuzaga kelmoqda. Shu bois, oilaning va ijtimoiy muhitning psixologik ta'siri, bolani jamiyatga tayyorlashdagi roli, uning hissiy va

axloqiy salomatligini shakllantirishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan o'rganilishi muhimdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu maqola shaxs kamolotida oilaning va ijtimoiy muhitning psixologik ta'sirini tahlil qilish, ularning bolaga qanday ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatishini aniqlash hamda shaxsiy rivojlanishga bog'liq asosiy omillarni ko'rsatishga qaratilgan.

Shaxs kamoloti jarayonida oilaning va ijtimoiy muhitning psixologik ta'siri ko'plab ilmiy tadqiqotlarda o'rganilgan. Shu borada birinchi o'rinda rus psixologi Lev Vygotskiy ajralib turadi. Vygotskiyga ko'ra, bolaning aqliy va ijtimoiy rivojlanishi uning atrofidagi ijtimoiy muhit bilan bevosita bog'liq bo'lib, ayniqsa, oila va yaqin do'stlar rolini muhim hisoblaydi. U shaxsning salohiyatini shakllantirish jarayonida «yaqin rivojlanish zonasini» yaratish va bolaga doimiy yordam ko'rsatish zarurligini ta'kidlaydi [1-2].

Shuningdek, amerikalik psixolog Erik Eriksonning psixososial rivojlanish nazariyasi oilaning bolaga ta'sirini chuqur o'rganishga imkon beradi. Erikson shaxsiy rivojlanish bosqichlarida ota-onaning hissiy qo'llab-quvvatlashi, ijtimoiy qoidalarga rioya qilishni o'rgatishi va ijobiy muloqot orqali bolaning o'zini qadrlashini shakllantirishini ta'kidlaydi. Bu yondashuv bolaga ishonch, mas'uliyat va axloqiy qadriyatlarni rivojlantirishda oilaning ahamiyati katta ekanligini ko'rsatadi [3, 330-b].

METODOLOGIYA

Tadqiqot shaxs kamolotida oilaning va ijtimoiy muhitning psixologik ta'sirini aniqlashga qaratilgan bo'lib, bir nechta ilmiy metodlardan foydalangan holda amalga oshirildi. Avvalo, psixologik, pedagogik va sotsiologik adabiyotlar tahlil qilindi, bu esa oilaning tarbiyaviy roli va ijtimoiy muhitning bolaga ta'sirini aniqlashga yordam beradi. Bu metodologiya oilaning bolani tarbiyalashdagi roli va ijtimoiy muhitning shaxs kamolotiga ta'sirini ilmiy asosda ko'rsatishga yordam beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Oila shaxs kamolotida bolani jamiyatga asta-sekin moslashtirishda muhim rol o'ynaydi. Bola rivojlanishi uning tabiiy xususiyatlari va o'sib-ulg'aygan mamlakat madaniyati bilan uzviy bog'liqdir. Shu sababli, ota-onaning vazifasi bolaga insoniyatning ijtimoiy tajribasini, uning mamlakatiga xos madaniyatni, axloqiy qadriyatlar va urf-odatlarini o'rgatishdir.

Oiladagi samarali tarbiya aloqa, nazorat, yetuklikka intilish va ijobiy niyatga asoslanadi. Oila a'zolari bola bilan yaqin va ishonchli muloqot o'rnatganda, uning fikrini erkin ifodalashi va o'z qarashlarini bildirish imkoniyati yuzaga keladi. Shu bilan birga, oiladagi ichki muloqot bolaning hissiy madaniyati, axloqiy va psixologik barqarorligi, shuningdek, ijtimoiy moslashuvchanligi rivojlanishiga xizmat qiladi. Bolani nazorat qilish va unga yo'l-yo'riq ko'rsatish oilaning regulativ vazifasini tashkil etadi. Bu nafaqat salbiy oqibatlarining oldini olish, balki bola moddiy va ma'naviy qo'llab-quvvatlanishini ta'minlash imkonini beradi. Oiladagi hurmat va obro' tizimi ham shaxsning ijtimoiy moslashuvini mustahkamlashga yordam beradi.

Ota-onalar bolani aqliy, hissiy va ijtimoiy yetuklikka intilishga rag'batlantiradi. Bu talab bolada mas'uliyat, mehnatsevarlik va o'zini rivojlantirish istagini shakllantiradi hamda uning jismoniy, axloqiy va estetik tarbiyasiga asos bo'ladi. Shu bilan birga, oiladagi tarbiyaviy yondashuv doimo mehr va ijobiy niyatga asoslangan bo'lishi lozim. Bu bolaning o'zini xavfsiz his qilishini ta'minlab, psixologik barqarorlikni oshiradi va oiladagi ijobiy muhitni mustahkamlaydi.

Natijada, oila nafaqat bolaning rivojlanishi uchun poydevor vazifasini bajaradi, balki uning ijtimoiy moslashuvi, axloqiy qadriyatlari, hissiy barqarorligi va shaxsiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi. Oilaning kommunikativ, regulativ va tarbiyaviy funksiyalari shaxsning jamiyatga moslashuvi va ijtimoiy faolligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Ota-ona bolani tarbiyalash jarayonida san'atkor kabi faol rol o'ynaydi, bola esa yaratilayotgan san'at asari, tarbiya esa o'sha san'atning o'zidir. Mustaqillik yillarida milliy qadriyatlarimizning tiklanishi va xalqimizning uzoq yillar davomida

saqlab kelgan urf-odatlarini, an'analari bola tarbiyasida muhim omil hisoblanadi. Bu jarayonda ota-onadan tashqari buvi-buvalar, qarindoshlar, hatto mahalla ham bolaning ijtimoiy va axloqiy rivojlanishiga ta'sir qiladi [4, 600-b].

Ota-onalar bolaga qiziqish ko'rsatib, uni maqtash, muvaffaqiyatlaridan xursand bo'lish, mehr-muruvvat va g'amxo'rlik ko'rsatish orqali tarbiyadagi ijobiy niyat parametrini amalga oshiradi. Shuningdek, oila bolalarning emotsional va jismoniy holatini tiklash, ruhiy quvvatini mustahkamlash va mehnat qobiliyatini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Shuni ta'kidlash lozimki, insonning jamiyat a'zosi sifatida shakllanishi, uning kelajakdagi hayoti oilaning ijtimoiy farovonligi va farzand bilan shug'ullanish darajasiga bevosita bog'liq. Shu nuqtai nazardan, oila nafaqat tarbiyaviy muhit, balki ijtimoiy institut sifatida ham shaxsning ijtimoiylashuv jarayonida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Oiladagi muhit va uning to'g'ri tashkil etilishi shaxsning ijtimoiy qobiliyatini rivojlantirishdagi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

XULOSA

Shaxs kamoloti jarayonida oilaning va ijtimoiy muhitning psixologik ta'siri muhim ahamiyatga ega ekanligi tadqiqot natijalaridan aniqlandi. Oila bolani jamiyatga bosqichma-bosqich moslashtirish, axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirish, hissiy barqarorlik va mas'uliyatni rivojlantirishda poydevor vazifasini bajaradi. Oila a'zolari bilan yaqin va ishonchli muloqot, bolaga yetuklikka intilish uchun qo'yilgan talablar, doimiy nazorat va ijobiy niyatlar bolaning shaxs sifatida rivojlanishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vygotskiy L.S. Psikhologiya razvitiya detstva. – Moskva: Prosveshcheniye, 1984. – 320 b.
2. Erikson E.H. Childhood and Society. – New York: Norton, 1963. – 456 p.
3. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. – Cambridge: Harvard University Press, 1979. – 330 p.

4. Santrock J.W. Life-Span Development. – New York: McGraw-Hill, 2020. – 600 p.
5. Gorskiy A.V. Psikhologiya razvitiya lichnosti. – Moskva: Akademiya, 2005. – 240 b.
6. Lamb M.E., Garcia Coll C. The Role of the Family in Child Development. – San Francisco: Jossey-Bass, 2008. – 310 p